

АНОТАЦІЯ

Амосов Ю.Д. Принципи архітектурно-планувальної організації тимчасових поселень для внутрішньо переміщених осіб в Україні. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 191 «Архітектура і містобудування». – Київський національний університет будівництва і архітектури, Київ, 2026.

Дослідження присвячене вивченню принципів архітектурно-планувальної організації тимчасових поселень для ВПО як динамічних планувальних одиниць містобудівної системи.

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, зумовлену фактичною безпековою ситуацією, міграційними процесами вимушеного переміщення населення та потребою в нагальній житловій допомозі. Проведено попередній аналіз наукових робіт, пов'язаних із темою дослідження, а також керівництв міжнародних спеціалізованих організацій, що регулюють процес надання житлової допомоги постраждалому населенню. Визначено нормативну базу дослідження та зв'язок роботи з науковою програмою випускаючої кафедри. Сформульовано мету, об'єкт і предмет дослідження. Встановлено межі дослідження: часові, практичні та територіальні. Сформульовано методи дослідження. Представлено наукову новизну результатів роботи та їхнє практичне значення. Представлено апробацію результатів, загальну структуру та обсяг дисертації.

У **першому розділі роботи «Теоретичні та практичні передумови дослідження архітектурно-планувальної організації тимчасових поселень»** проведено аналіз теоретичного та практичного досвіду організації тимчасового житлового середовища – тимчасових поселень різного типу як територіальних одиниць. Визначено показники оцінки сталого розвитку тимчасового поселення як урбанізованого середовища, сформульовано ієрархію умов і факторів, що впливають на розпланування та забудову, а також проаналізовано моделі оцінки

загроз для містобудівного середовища та запропоновано модель заходів цивільного захисту.

У **підрозділі 1.1** проаналізовано міграційний процес у світі та Україні, а також міжнародний теоретичний і практичний досвід планування та забудови таборів-поселень для постраждалого та переміщеного населення в контексті гуманітарної архітектури, починаючи з другої половини ХХ століття. Запропоновано розподіл типів тимчасового житла за часовою характеристикою (короткострокові, середньострокові, довгострокові) та визначення «довготривалої тимчасовості», що описує стан, за якого такі житлові структури перевищують плановані терміни експлуатації. Окремо проаналізовано український теоретичний досвід організації поселень різного типу (агро, еко, рекреація) та проєктний досвід тимчасового житла після 2014 року та після 2022 року. Порівняльний аналіз проєктів тимчасових житлових структур в Україні та світі визначив, що головною характеристикою таких поселень з позиції містопланування є місткість, що першочергово обумовлює планувальних характер та тип функціонування системи: відкритий (для малих тимчасових структур), напіввідкритий (для середніх) та закритий (для великих мега структур понад 5-10 тис. населення).

У **підрозділі 1.2** було виділено питання потенціалу тимчасових поселень для сталого розвитку як специфічних форм урбанізації. Серед оглянутих існуючих моделей оцінки сталого розвитку було обрано метод розрахунку інтегрального показника розвитку (ІСЕЕРТ) НП, а також проєкцію компонентів розвитку на векторну модель, що відображає ступінь їхньої гармонізації. Для оцінки усталених агрегованих показників запропоновано низку базових показників соціально-економічного та екологічного розвитку тимчасового поселення як територіальної одиниці.

У **підрозділі 1.3** з позиції системного аналізу в містобудуванні визначено умови та фактори, що зумовлюють розпланування й забудову тимчасових поселень. Умови на рівні процесу організації поселення (міграційного процес, безпека, досягнення стабільності;), зовнішні фактори на рівні системи (демографічні, містобудівні, географічні, сценарні) та внутрішні фактори системної

взаємодії «елементів» поселення (характеристики населення, параметри архітектурного середовища (забудови), природного середовища та параметри трансформації поселення).

У **підрозділі 1.4** з позиції «безпеки», як сукупного поняття, що є одночасно «причиною» та «обмеженням» у процесі організації тимчасових поселень, було проаналізовано існуючі моделі оцінки загроз для міського середовища, що можуть бути використані у питанні визначення безпечної території для розміщення. У питанні містобудівного моделювання було запропоновано уніфіковану модель організації ІТЗ ЦЗ.

У **другому розділі роботи «Планування та забудова тимчасових поселень»** обґрунтовано загальну методика дослідження тимчасових поселень, основу якої становить системний підхід. Сформульовано класифікацію тимчасових поселень із виокремленням чотирьох типів за місткістю та містобудівним означенням. Запропоновані структурні та імітаційні моделі тимчасових поселень на основі трансформацій універсального початкового планувального модуля території (тимчасової житлової групи до 500 мешканців). На основі проведеного дослідження визначені комплексні принципи архітектурно-містобудівної організації поселень.

У **підрозділі 2.1** представлено загальну методика дослідження, що ґрунтується на системному аналізі. Для досягнення цілей у рамках кожного з етапів дослідження обрано такі методи: теоретичного узагальнення, типології та порівняльного аналізу; натурних досліджень і графічного аналізу; архітектурної класифікації; структурно-функціонального та варіативного моделювання. Комплексне використання яких дозволяє отримати об'єктивні результати в рамках порівняльного аналізу наявних об'єктів, їхньої класифікації, сформулювати принципи та методи архітектурно-планувальної організації поселень і розробити загальну методика їхнього проектування.

У **підрозділі 2.2** на основі вивченого досвіду організації тимчасових поселень та виділених типоутворюючих особливостей (факторів) сформульовано класифікацію таких поселень за такими аспектами групування: за кількісними та

просторовими параметрами (за розташуванням у системі розселення та потужністю, за просторово-планувальною структурою, за ступенем інтеграції (функціонування), потенціалом територіального розвитку, формуванням житлової забудови); за якісними та морфологічними характеристиками (генезою виникнення, функціональним призначенням та часом експлуатації, конструктивними характеристиками, стратегією сталого розвитку (демонтаж, мобільність, трансформація). Запропоновано визначення «тимчасового поселення» як динамічної планувальної одиниці території. Для подальшого моделювання виділені у класифікації типи згруповані за типами архітектурних систем: на мікрорівні до 500 мешканців, що подібні житловій групі; на мезорівні до 1000 мешканців, подібні житловим комплексам; на макрорівні до 5000 мешканців, що подібні міським кварталам/ мікрорайонам та понад 10 тис. мешканців, що подібні малим містам.

У підрозділі 2.3 в рамках структурного моделювання, на основі універсальних морфологічних характеристик форми, представлені моделі тимчасових поселень за просторовими параметрами (компактна, лінійна, розосереджена), за ієрархією центрів (моноцентричні, поліцентричні), за типом структури (гнучкі (відкриті), статичні (замкнені)). У процесі імітаційного моделювання на основі єдиного модуля житлової забудови (Зхбм), типів забудови (секційної, точкової, багатоквартирної та односімейної), представлений універсальний планувальний модуль території тимчасового поселення – житлова група до 500 мешканців. Що у процесі трансформації своїх планувальних характеристик (лінійний, компактний - чарунковий та радіально-кільцевий) та просторового зростання (подвійного модуль – житлового комплекс; модульний вузол – житловий квартал) утворює моделі великих тимчасових поселень (мікрорайонів) 5-10- тис. мешканців, які за своєю характеристикою розділені за типом концентрації (моноцентричні, поліцентричні, зовнішньоцентрична – адаптивна), планувальним розвитком (мережевий, радіальний, лінійно-поступовий, вільний) та типом форми (компактна (розчленована, замкнута), розосереджена, лінійна).

У **підрозділі 2.4** визначено комплексні принципи архітектурно-містобудівної організації тимчасових поселень: *принцип безпеки* (зовнішньої та внутрішньої); *принцип сталості* середовища поселення; *принцип комбінаторності* (структурної компактності та модульності, поступовості та адаптивності просторово-планувального розвитку поселення); *принцип середовищної відповідності* (регіональної та культурної «відповідності» стандартизованих проєктних рішень).

У **третьому розділі роботи «Пропозиції архітектурно-планувальної організації тимчасових поселень»** представлені пропозиції щодо розвитку та вдосконалення наявних прикладів концептуальних і реальних проєктів тимчасових поселень в Україні. Виділені загальні методи та прийоми архітектурно-планувальної організації тимчасових поселень, що відповідають комплексним принципам, визначеним у Розділі II. Запропоновані рекомендації щодо планування та забудови тимчасових поселень на основі експериментального й реального проєктування. Подальшого розвитку набула комплексна методика організації тимчасових поселень для ВПО.

У **підрозділі 3.1** представлено сценарії архітектурно-планувальної трансформації тимчасового житлового середовища на основі наявних проєктів тимчасових поселень із визначенням моделі-прототипу для кожного прикладу. Запропоновано механізми адаптації на функціонально-планувальному та об'ємно-просторовому рівнях для реалізації комплексних архітектурно-планувальних принципів, які були оцінені від 0 до 4.

У **підрозділі 3.2** на основі праведної трансформації наявних прикладів тимчасових поселень відповідно до принципів цього дослідження запропоновано комплексні методи та прийоми їх виконання. На містобудівному рівні визначається комплексне управління просторовим розвитком поселення: методи аналізу проєктних можливостей ділянки (моніторинг); метод системного обрахунку (гармонізація індексів сталого розвитку поселення).

На архітектурно-планувальному рівні визначається планувальна організація самих структурних елементів поселення та їхня взаємодія між собою: метод компактності розвитку структури; методи забезпечення комфортності житлового

середовищ; методи адаптивності житлового середовища; методи екологізації житлового середовища; методи підвищення економічної ефективності; методи досягнення автономності інженерного забезпечення території; методи зменшення вуглецевого сліду; методи доступності середовища; методи дотримання культурної та регіональної відповідності; методи партисипації; методи забезпечення внутрішньої безпеки.

У **підрозділі 3.3** здійснено апробацію запропонованих принципів та методів планування та забудови тимчасових поселень на прикладі проєктних моделей у експериментальному проєктуванні (тимчасовий житловий мікрорайон у Голосіївському районі, експоселення для ВПО поблизу сел. Цумань у Волинській області, конкурсний проєкт тимчасової житлової групи для постраждалих районів в Акапулько, Мексика) та реальному проєктуванні (планувальні рішення детального плану території «Містечко Хансена» в с. Тарасівка). Також надано кількісні та якісні результати апробації.

У **підрозділі 3.4** запропоновано комплексну методика архітектурно-планувальної організації тимчасових поселень, яка передбачає поступові етапи: містобудівний аудит і вибір моделі; структурно-функціональне моделювання; вибір типології забудови. Та наскрізний етап – експлуатаційне управління та сценарії кінцевої трансформації.

Ключові слова: містобудування, міський розвиток, планувальна одиниця, архітектурно-планувальна організація, просторова організація, моделювання, концептуальне проєктування, архітектурне середовище, гуманітарна архітектура, тимчасові поселення, сталий розвиток, поступовий розвиток, адаптивність, житлове середовище, житлові технології, тимчасове житло, ВПО.

ANNOTATION

Amosov I. Principles of Architectural and Planning Organization of Temporary Settlements for Internally Displaced Persons in Ukraine. – Manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in specialty 191– «Architecture and Urban Planning». – Kyiv National University of Construction and Architecture, Kyiv, 2026.

The research is dedicated to the study of the principles of architectural and planning organization of temporary settlements for internally displaced persons (IDPs) as dynamic planning units of the urban planning system.

In the **introduction**, the relevance of the research topic is substantiated, which is determined by the current security situation, forced migration processes, and the urgent need for housing assistance. A preliminary analysis of scientific works related to the research topic and guidelines of international specialized organizations regulating the organization of housing assistance for affected populations has been conducted. The regulatory framework of the study and the connection of the work with the scientific program of the graduating department have been determined. The aim, object, and subject of the research have been formulated. The boundaries of the study – temporal, practical, and territorial – have been established. The research methods have been formulated. The scientific novelty of the results and their practical significance have been presented. The approbation of the results, the general structure, and the volume of the dissertation have been outlined.

In the **first chapter**, «**Theoretical and Practical Prerequisites for the Research on Architectural and Planning Organization of Temporary Settlements**», a theoretical and practical analysis of the organization of temporary housing environments – temporary settlements of various types as territorial units – has been carried out. Indicators for assessing the sustainable development of a temporary settlement as an urbanized environment have been identified, a hierarchy of conditions and factors influencing layout and development has been formulated, models for assessing threats to

the urban planning environment have been analyzed, and a model of engineering and technical measures of civil protection has been proposed.

In **subsection 1.1**, the global and Ukrainian migration processes, as well as the international theoretical and practical experience of planning and developing camp-settlements for affected and displaced populations in the context of humanitarian architecture since the second half of the 20th century, have been analyzed. A classification of temporary housing types according to temporal characteristics (short-term, medium-term, long-term) has been proposed, along with the definition of «prolonged temporariness», which describes the state when such housing structures exceed their planned operational lifespan. The Ukrainian theoretical experience in organizing various types of settlements (agricultural, ecological, recreational) and the design experience of temporary housing after 2014 and after 2022 have been examined separately. A comparative analysis of temporary housing projects in Ukraine and worldwide has revealed that the primary characteristic of such settlements from the urban planning perspective is capacity, which primarily determines the planning character and the type of system functioning: open (for small temporary structures), semi-open (for medium-sized ones), and closed (for large mega-structures with over 5–10 thousand inhabitants).

In **subsection 1.2**, the potential of temporary settlements for sustainable development as specific forms of urbanization has been highlighted. Among the reviewed existing models of sustainable development assessment, the method of calculating the integral development index (ICEEPT) was selected, along with the projection of development components onto a vector model reflecting the degree of their harmonization. To evaluate the established aggregated indicators, a set of basic socio-economic and environmental development indicators for a temporary settlement as a territorial unit has been proposed.

In **subsection 1.3**, from the standpoint of systems analysis in urban planning, the conditions and factors determining the layout and development of temporary settlements have been identified. These include conditions at the level of settlement organization processes (migration process, security, achievement of stability), external factors at the system level (demographic, urban planning, geographical, scenario-based), and internal

factors of systemic interaction of the settlement's «elements» (population characteristics, parameters of the architectural environment (development), natural environment, and parameters of settlement transformation).

In **subsection 1.4**, from the perspective of «security» as a comprehensive concept that simultaneously serves as both a «cause» and a «constraint» in the process of organizing temporary settlements, existing models for assessing threats to the urban environment that can be used to determine safe sites for placement have been analyzed. In the field of urban planning modeling, a unified model for organizing engineering and technical measures of civil protection has been proposed.

In **the second chapter, «Planning and Development of Temporary Settlements»**, the general methodology for studying temporary settlements, based on a systems approach, has been substantiated. A classification of temporary settlements has been formulated, identifying four types according to capacity and urban planning designation. Structural and simulation models of temporary settlements have been proposed based on transformations of the universal initial planning module of the territory (a temporary residential group of up to 500 inhabitants). On the basis of the conducted research, comprehensive principles of architectural and urban planning organization of settlements have been determined.

In **subsection 2.1**, the general research methodology, grounded in systems analysis, is presented. To achieve the objectives at each stage of the study, the following methods were selected: theoretical generalization, typology, and comparative analysis; field surveys and graphic analysis; architectural classification; structural-functional and variable modeling. Their integrated application enables objective results in the comparative analysis of existing objects, their classification, the formulation of principles and methods of architectural and planning organization of settlements, and the development of a general methodology for their design.

In **subsection 2.2**, based on the studied experience of organizing temporary settlements and the identified type-forming features (factors), a classification of such settlements has been formulated according to the following grouping aspects: quantitative and spatial parameters (location within the settlement system and capacity, spatial

planning structure, degree of integration (functioning), territorial development potential, formation of residential development); qualitative and morphological characteristics (genesis of origin, functional purpose and operation period, structural characteristics, sustainable development strategy (dismantling, mobility, transformation)). A definition of «temporary settlement» as a dynamic planning unit of the territory has been proposed. For further modeling, the types identified in the classification have been grouped according to architectural system types: at the micro level – up to 500 inhabitants (similar to a residential group); at the meso level – up to 1,000 inhabitants (similar to residential complexes); at the macro level – up to 5,000 inhabitants (similar to urban quarters/micro-districts) and over 10,000 inhabitants (similar to small towns).

In **subsection 2.3**, within the framework of structural modeling based on universal morphological characteristics of form, models of temporary settlements are presented according to spatial parameters (compact, linear, dispersed), hierarchy of centers (mono-centric, poly-centric), and type of structure (flexible (open), static (closed)). In the process of simulation modeling, based on a single residential development module (3×6 m) and types of development (sectional, point, multi-apartment, and single-family), a universal planning module of the territory of a temporary settlement – a residential group of up to 500 inhabitants – has been presented. Through the transformation of its planning characteristics (linear, compact-cellular, and radial-ring) and spatial growth (double module – residential complex; modular node – residential quarter), it forms models of large temporary settlements (micro-districts) of 5–10 thousand inhabitants, which are differentiated by type of concentration (mono-centric, poly-centric, externally-centric adaptive), planning development (network, radial, linear-progressive, free), and form type (compact (dissected, closed), dispersed, linear).

In **subsection 2.4**, the comprehensive principles of architectural and urban planning organization of temporary settlements have been defined: the principle of security (external and internal); the principle of environmental sustainability of the settlement; the principle of combinatory (structural compactness and modularity, gradualness and adaptability of spatial planning development of the settlement); the

principle of environmental correspondence (regional and cultural «correspondence» of standardized design solutions).

In the third chapter, «Proposals for the Architectural and Planning Organization of Temporary Settlements», proposals for the development and improvement of existing conceptual and real projects of temporary settlements in Ukraine are presented. General methods and techniques of architectural and planning organization of temporary settlements that correspond to the comprehensive principles defined in Chapter II have been identified. Recommendations for the planning and development of temporary settlements based on experimental and real design have been proposed. The comprehensive methodology for organizing temporary settlements for IDPs has been further developed.

In subsection 3.1, scenarios of architectural and planning transformation of the temporary housing environment are presented on the basis of existing projects of temporary settlements, with the identification of a prototype model for each example. Mechanisms of adaptation at the functional-planning and volumetric-spatial levels have been proposed to implement the comprehensive architectural and planning principles, which were assessed on a scale from 0 to 4.

In subsection 3.2, based on the conducted transformation of existing examples of temporary settlements to align with the principles of this research, comprehensive methods and techniques for their implementation have been proposed. At the urban planning level, which determines the integrated management of the spatial development of the settlement, methods of analyzing the project potential of the site (monitoring), and the method of systemic calculation (harmonization of sustainable development indices of the settlement).

At the architectural and planning level, the planning organization of the structural elements of the settlement and their interaction is determined by: the method of structural compactness development; methods of ensuring the comfort of the residential environment; methods of residential environment adaptability; methods of residential environment greening; methods of increasing economic efficiency; methods of achieving autonomy of engineering provision of the territory; methods of reducing the carbon

footprint; methods of environmental accessibility; methods of ensuring cultural and regional correspondence; methods of participation; methods of ensuring internal security.

In **subsection 3.3**, the approbation of the proposed principles and methods of planning and development of temporary settlements has been carried out on the example of design models in experimental design (a temporary residential micro-district in the Holosiivskyi district, an eco-settlement for IDPs near the village of Tsuman in Volyn region, a competition project of a temporary residential group for affected districts in Acapulco, Mexico) and real design (planning solutions of the detailed plan of the territory «Hansen village» in Tarasivka). Quantitative and qualitative results of the approbation are provided.

In **subsection 3.4**, a comprehensive methodology for the architectural and planning organization of temporary settlements is proposed. It includes successive stages: urban planning audit and model selection; structural-functional modeling; selection of development typology; and a cross-cutting stage – operational management and scenarios of final transformation.

Keywords: urban planning, urban development, planning unit, architectural and planning organization, spatial organization, modeling, conceptual design, architectural environment, humanitarian architecture, temporary settlements, sustainable development, incremental development, adaptability, residential environment, residential technologies, temporary housing, IDPs.